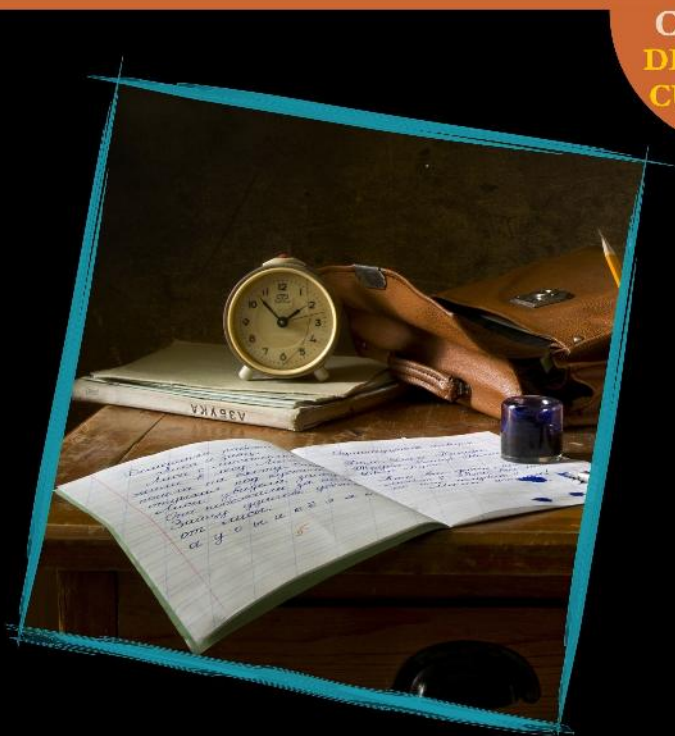

Gabriela CIOBANU

Structuri mitice și simbolice în proza scurtă a scriitorilor șaizeciști

*Fănuș Neagu, Ștefan Bănuțescu, George Bălăiță, Sorin Titel,
Dumitru Radu Popescu, Nicolae Breban*

COLECȚIA
DIMENSIUNI
CULTURALE

LUMEN
in elita editurilor românești

Gabriela CIOBANU

STRUCTURI MITICE ȘI SIMBOLICE

ÎN PROZA SCURTĂ A

SCRIITORILOR ȘAIZECIȘTI

Fănuș Neagu, Ștefan Bănulescu, George Bălăiță,
Sorin Titel, Dumitru Radu Popescu, Nicolae Breban

LUMEN, 2020

STRUCTURI MITICE ȘI SIMBOLICE ÎN PROZA
SCURTĂ A SCRITORILOR ȘAIZECIȘTI

Fănuș Neagu, Ștefan Bănulescu, George Bălăiță, Sorin Titel,
Dumitru Radu Popescu, Nicolae Breban

Gabriela CIOBANU

Copyright Editura Lumen, 2020
Iași, Țepeș Vodă, nr.2

Editura Lumen este acreditată CNCIS

edituralumen@gmail.com
prlumen@gmail.com
www.edituralumen.ro
www.librariavirtuala.com

Redactor: Roxana Demetra STRATULAT
Design copertă: Roxana Demetra STRATULAT

Reproducerea oricărei părți din prezentul volum prin
fotocopiere, scanare, multiplicare neautorizată, indiferent de
mediul de transmitere, este interzisă.

**Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
CIOBANU, GABRIELA**

**Structuri mitice și simbolice în proza scurtă a scriitorilor
șaizecești : Fănuș Neagu, Ștefan Bănulescu, George Bălăiță,
Sorin Titel, Dumitru Radu Popescu, Nicolae Breban / Gabriela
Ciobanu. - Iași : Lumen, 2020**

ISBN 978-973-166-573-3

821.135.1.09

Gabriela CIOBANU

STRUCTURI MITICE ȘI SIMBOLICE

ÎN PROZA SCURTĂ A

SCRIITORILOR ȘAIZECIȘTI

Fănuș Neagu, Ștefan Bănulescu, George Bălăiță,
Sorin Titel, Dumitru Radu Popescu, Nicolae Breban

LUMEN, 2020

**Pagin 1 sat
goal inten ionat**

Doamnei profesoare Doinița Milea

Extras din volumul: Ciobanu, G. (2020).

Structuri mitice și simbolice în proza scurtă a scriitorilor ai zeci de țări: Fănuș Neagu, Ștefan Bănuțescu, George Blăniș, Sorin Titel, Dumitru Radu Popescu, Nicolae Breban. Iași, România: Lumen.

Pagin 1 sat goal inten ionat

Extras din volumul: Ciobanu, G. (2020).

Structuri mitice i simbolice în proza scurt a scriitorilor aizeci ti : F nu Neagu, tefan B nulescu,
George B l i , Sorin Titel, Dumitru Radu Popescu, Nicolae Breban. Ia i, România: Lumen.

CUPRINS

Proza scurtă șaizecistă – hermeneutica miturilor moderne	9
INTRODUCERE	17
1. Proza scurtă postbelică – pe diagonalele unei receptări. Generația șaizecistă	29
2. Repere teoretice: realism mitic și imaginar simbolic ...	43
3. De la imaginarul tradițional la fantasticul modern în proza scurtă șaizecistă. Dialectica modelelor	55
3.1. Fănuș Neagu – între elogiu și tăgadă.....	58
3.2. Ștefan Bănuțescu – realismul magic	83
3.3. George Bălăiță și experimentele narative.....	94
3.4. Sorin Titel – de la realism la onirism.....	102
3.5. D.R. Popescu – „sub semnul violenței”	107
3.6. Nicolae Breban – obsesia puterii.....	113
4. Toposul imaginar	119
4.1. Coordonatele universului rural și ale celui urban	124
4.2. Interioarele – încăperile sufletului	157
4.3. Poetica drumului	186
4.4. Câmpia/Bărăganul	207
5. Stihialul	217
5.1. Simboluri acvatice (de la apa infernală la apa vieții și setea de absolut).....	218
5.2. Extremele meteorologice (viscolul, gerul și canicula) ..	239
6. Trepte ale căutării de sine	269
6.1. Mit universal – mit personal	272

6.2. ieșirea din real – stări extatice, vis sau reverie	297
6.3. Vegetalul – dublu uman și axă existențială.....	316
6.4. Arhetipuri animaliere	333
7. Destin și mit.....	357
7.1. Erotism și magie.....	358
7.2. Criza unei trăiri	384
7.3. În oglinda trecutului și memoriei.....	403
8. Infernalul – lumi în derivă	411
8.1. Războiul – la limita umanității.....	411
8.2. Infernul interior.....	420
8.3. Confruntarea cu moartea	443
CONCLUZII	461
BIBLIOGRAFIE	475
INDEX	509

Proza scurtă șaizecistă – hermeneutica miturilor moderne

Ca în cazul oricărui scriitor al căror debut se face în perioade de tranziție, există și în cazul prozatorilor care debutează în anii '60 o căutare a formulei personale, o încercare de a armoniza propria conștiință cu cerințele epocii. Nu e de mirare că textele de debut nu sunt unitare nici ca valoare, nici ca tematică. Se încearcă găsirea unui nou filon de exploatat care să se desprindă de proletcultismul programatic și, în consecință, se descoperă soluția evaziunii, în trecutul apropiat, ce are în centru al Doilea Război Mondial, destul de proaspăt în memoria colectivă, sau în spațiul mitic ori fantastic.

Pornind de la aceste premise, studiul Gabrielei Ciobanu, „Structuri mitice și simbolice în proza scurtă a scriitorilor șaizeciști” (o teză de doctorat realizată sub îndrumarea doamnei prof. univ. dr. Doinița Milea), se oprește asupra unor aspecte tematice și de viziune care sunt definitorii pentru proza scurtă a generației '60. Așa cum remarcă și autoarea, mult timp proza scurtă a fost privită doar ca un exercițiu pregătit pentru roman, fără să i se acorde dreptul de ființare în prim-planul istoriei literare. Este interesant și decupajul pe care autoarea îl realizează în interiorul acestei generații. Propunând o analiză predominant mitic-arhetipală, selectează autori care, conștient sau nu, reflectă, în textele lor, niște tipare mitice ancestrale. De aceea pune în relație proza scurtă a lui Fănuș Neagu, Ștefan Bănulescu, George Bălăiță, Sorin Titel D.R. Popescu și Nicolae Breban. După cum se poate observa cu ușurință, lipsesc nume importante ale generației amintite. Cercetătoarea însă justifică această alegere tocmai prin desprinderea de realism și prin analizarea unor tipare ale prozei fantastice sau simbolice, mai ales că nu se

oprește la un simbolism primar, la aluziile la evenimentele epocii, ci are în vedere universalitatea mesajului acestor texte: „Selecția nu a vizat o ierarhizare a autorilor de proză scurtă din această perioadă, ci s-a bazat pe punctele comune ale operelor, pe aspectele care puteau da unitate unei astfel de interpretări. Sunt scriitori care aleg să prelucreze unele elemente mitice, raportându-se la o lume care are, mai mult sau mai puțin, conștiința acestor repere arhetipale”. Deși o astfel de opțiune poate părea restrictivă, prin eliminarea dimensiunii sociale și politice, ea are o importanță deosebită tocmai prin gradul mare de generalitate pe care îl conferă, prin desprinderea de minoratul caracteristic celor mai multor dintre prozele scurte prea ancorate în contextul istoric sau cu teză.

Desigur autorii analizați în lucrarea de față au beneficiat și de alte studii, unele dintre ele cu caracter monografic. În general însă, atenția cercetătorilor s-a concentrat asupra romanelor, considerate opere de maturitate. Există și câteva studii care se opresc asupra dimensiunii mitice și asupra trăsăturilor fantasticului sau magicului prezent în operele prozatorilor șaizeciști. Nota de originalitate a studiului Gabrielei Ciobanu este dată de minuțiozitatea cu care analizează câteva texte considerate reprezentative, de punerea în relație a unor povestiri aparținând aceluiași autor sau unor autori diferiți, de urmărirea unor simboluri recurente în opera acestei generații.

Capitolele introductive propun o selecție comentată a bibliografiei critice anterioare prezentei cercetări și o clarificare a câtorva termeni-cheie. Analiza bibliografiei critice clarifică punctul de pornire al studiului Gabrielei Ciobanu și stabilește unele repere importante în evoluția receptării celor șase autori, închistați în niște clișee de interpretare sau cu o operă elogiată ori deprețiată în funcție de criterii adesea subiective.

Perspectiva pe care o abordează autoarea este una a criticii mitic-arhetipale, făcând apel însă și la tematism, la

analiza unor elemente structurale sau la procedee ale psihocriticii. Perspectiva aceasta este menită să orienteze atenția asupra valorii intrinsece a prozei scurte, asupra tematicii abordate și a modului în care se restructurează realitatea în opera acestor scriitori.

Cele 5 capitole de analiză, *Toposul imaginar*, *Stibialul*, *Trepte ale căutării de sine*, *Destin și mit*, *Infernalul – lumi în derivă*, par să ilustreze un traseu evolutiv de la universul exterior către cel interior. Autoarea reușește să relaționeze repere aparent banale ale lumii cotidiene descrise cu arhetipuri culturale.

Ceea ce studiul de față consacră este depășirea opoziției sat-oraș care a divizat literatura și critica română decenii la rând. Indiferent de spațiul descris, componenta umană este cea care îi dă coerență, omul care se caută pe sine, care își reflectă temerile sau aspirațiile în modul în care interiorizează datele spațiului exterior. Cele două spații sunt, așa cum afirmă autoarea studiului, similare prin faptul că adesea se circumscriu unor simboluri care jalonează parcursul inițiativ al personajelor prezentate oscilând între o lume arhaică, întipărită în memoria colectivă, din care conștiința sacrului nu lipsește, și cea contemporană care se ghidează după alte valori. Dacă tiparele mitice sunt mai ușor de decriptat în proza lui Fănuș Neagu sau a lui Ștefan Bănuțescu, impresionează finețea detaliilor asupra cărora se oprește Gabriela Ciobanu, în cazul unor narațiuni precum *După 9 1/2* (George Bălăiță) unde se descoperă un fabricant modern de mituri, cinematograful. Se observă astfel că acesta influențează atât arhetipurile psihologice, cât și modul în care se structurează narațiunea propriu-zisă.

Pornind de la datele spațiului exterior, autoarea operează o restrângere a perspectivei, ocupându-se de spațiile închise, cele care reflectă, într-o manieră mai profundă, structurile psihicului uman. Revertiile interioarelor reliefează o serie de motive mitice: spațiul matricial, labirintul sufletesc, visul și iluzia.

Stratificările sufletului uman, așa cum le discută psihanaliza, sunt comentate cu atenție în narațiunile *Strigătul* (Sorin Titel) și *Booꝛ* (Nicolae Breban). Dacă *Strigătul* pare, la prima lectură, doar o nuvelă suprarrealistă, în care visul pare să invadeze realitatea, la limita dintre literatura realistă și cea absurdă, iar *Booꝛ*, o critică la adresa abuzurilor din anii colectivizării, analiza cercetătoarei, fără a respinge prima receptare, îndreaptă atenția către spațiul-parabolă, către confruntarea omului cu sine însuși. De aici, observă autoarea derivă și dorința omului de regăsire, printr-un drum la centru sau dimpotrivă printr-o peregrinare care-l îndepărtează de casă sau chiar de sine însuși. În analiza acestor drumuri misterioase, o atenție aparte este acordată nuvelisticii lui Fănuș Neagu, și anume căutării apei din *Dincolo de nisipuri*, unde „călătoria propriu-zisă începe noaptea, or aceasta semnifică întoarcerea către haosul inițial, către increal”, sugerându-se, printr-o ambiguitate a construcției gramaticale că drumul începe sau sfârșește în lună, „sugestie a ciclului neîntrerupt al vieții și al morții, căci întoarcerea către origini, către Mamă, poate însemna deopotrivă renaștere și dispariție”. Un loc aparte i se acordă și povestirilor cu Bănică *Covorul violet* și *În ajun de Anul Nou*, considerată de unii exegeți ca făcând parte din „literatura pentru copii” a lui Fănuș Neagu, un text a cărui decodare Gabriela Ciobanu o face tot prin prisma hermeneuticii textului literar și a psihocriticii, oferind o interpretare nouă asupra unor narațiuni pândite de pericolul de a fi ignorate de critica literară, tocmai din cauza acestei clasificări.

De altminteri studiul Gabrielei Ciobanu se caracterizează prin curajul de a discuta și texte aparent marginale, pe care le pune în valoare prin metodele interpretative alese. În realizarea ierarhiei valorice a operelor din istoria literaturii române, s-a acordat întotdeauna o atenție deosebită textelor realiste, psihologice, celor care propuneau cazuri de conștiință, și mai puțin celor care se apleacă spre

fantastic, magic sau chiar ininteligibil, spre arhetipurile inconștientului colectiv, spre gândirea în imagini. Fără pretenția de a răsturna o ierarhie literară deja realizată, Gabriela Ciobanu aduce în atenția publicului această viziune proaspătă asupra volumelor de proză scurtă ale generației șaizeciste.

Dualitatea viață-moarte este o altă constantă a direcției de investigație pe care o urmărește cercetătoarea. Astfel drumul însuși are două componente, specifice, de altfel, drumurilor inițiatice, una „pământeană”, un traseu prin viață, filtrat de conștiința personajului, și una „subpământeană”, o coborâre în infern sau în inconștient. De aici și apelul autoarei la miturile fundamentale ale civilizației europene, la imaginile arhetipale recurente.

Analiza geografiei imaginare se structurează în funcție de un motiv definitoriu, cel al labirintului. E o constantă a prozei șaizeciste căutarea drumului prin labirintul exterior sau interior, chiar dacă acest labirint este, așa cum subliniază autoarea, reflectat în texte prin metafore diferite. În aceste condiții, câmpia însăși devine un spațiu al rătăcirii.

Cu acribie, se discută, în capitolul *Stihialul* și unele elemente definitorii spațiilor conturate de aceste narațiuni: acvaticul, în dublă ipostază, apă regeneratoare (apa fântânii, a izvorului) și apă diluviană, dar și „extremele meteorologice”: arșița și gerul. În cazul imaginarului acvatic, analiza se fixează asupra modului în care se construiesc câteva narațiuni, dintre care atrag atenția *Fântâna* (Fănuș Neagu) și *Un om și lucrurile sale* (George Bălăiță), în cazul cărora se detaliază o serie de simboluri și se pun în relație cu mitologia românească sau cu cea universală. De altminteri, punctul de pornire al întocmirii acestei rețele de simboluri, pare să fie observația pe care autoarea o notează la începutul unuia dintre subcapitole: „*Nuvelistica șaizecistă construiește un dialog intertextual cu teme și motive literare clasice, cu simboluri mitologice cărora le amplifică semnificațiile, construind astfel universuri ficționale în care personajele își*

duc existența într-un spațiu ce acumulează la fiecare pas elemente ivite parcă din legendele din trecut și realități ale lumii contemporane?

Analiza povestirii *În văpaia lunii* (Fănuș Neagu) este un prilej pentru Gabriela Ciobanu de a face o incursiune critică în alchimie, mitologie, simboluri ale tarotului și nu numai. Deși nu este singura narațiune care abordează tematica aceasta a stărilor-limită generate sau reflectate și de „extremele meteorologice”, interpretarea pe care o dă autoarea povestirii amintite se remarcă prin rigurozitate.

Treptele căutării de sine se constituie pe două planuri, unul care analizează modul în care miturile universale sau autohtone sunt integrate în aceste narațiuni, dar și exercițiile de stil ale autorilor care oferă „variante” ale aceluiași motiv universal, prezentat din perspective diferite. Capitolul analizează arhetipul copilului divin, motive preluate din basm, simboluri vegetale sau arhetipuri animaliere, urmărindu-le în opere în care li se acordă un loc esențial sau, dimpotrivă, unul marginal, dar nu lipsit de importanță în transmiterea mesajului. Analiza nu rămâne la nivelul unei simple inventarieri a simbolurilor mitice, ci merge în profunzime, redând legătura dintre acestea și psihologia sau destinul personajelor.

Liantul dintre destinul personajelor și mitic este pus în evidență într-un capitol aparte. Se face astfel radiografia unui mit străvechi, cel al zburătorului, căruia i se dă o coloratură modernă, în povestirea lui George Bălăiță. E în fond, așa cum remarcă autoarea, aceeași criză erotică dintotdeauna și, în consecință, vor atrage atenția aceleași imagini arhetipale, chiar dacă „îmbrăcate” în haine noi.

Și în organizarea ultimului capitol, observăm aceeași orientare dinspre universul concret material spre cel interior, spiritual, de la analiza narațiunilor care privesc efectele devastatoare ale războiului la mutilările sufletești. Desigur direcția este imprimată de dominantele prozei generației analizate.

Un interes deosebit merită și interpretările oferite altor texte, precum *Dincolo de nisipuri*, *Acasă* (Fănuș Neagu), *Dropia*, *Masa cu oglinzi*, *Vară și viscol* (Ștefan Bănuțescu), *Daphnis și Chloe* (Sorin Titel), *Întoarcerea eroului cunoscut* (George Bălăiță) sau *Orfeu în infern* (Nicolae Breban).

În ceea ce privește structurarea narațiunilor, contribuția, poate, cea mai importantă a autoarei este atragerea atenției asupra tehnicilor cinematografice, asupra simetriilor de construcție pe care autorii amintiți nu le utilizează doar în romane, ci și în aceste narațiuni care depășesc, de multe ori, nivelul unor simple proze de debut.

În ansamblu, contribuția Gabrielei Ciobanu la analiza prozei scurte a generației șaizeciste este una integratoare și care oferă o viziune proaspătă asupra acestor scriitori, prin opțiunea pentru evidențierea temelor, prin valorificarea filonului mitic și prin grija pe care a acordat-o detaliului semnificativ.

Cristina Ciobanu

Continuarea acestui volum o puteți lectura achiziționând volumul de pe

www.editalumen.ro

www.lumenpublishing.com

sau din librăriile noastre partenere.

Gabriela Ciobanu este doctor în filologie (2020), profesor de limba și literatura română. A colaborat, cu studii, la volumele colective: *Identity and dialogue in the era of globalization* (2019), *Literature as Mediator. Intersecting Discourses and Dialogues in a Multicultural World* (2018), *Journal of Romanian Literary Studies* (2017, 2019), *Communication interculturelle et littérature: „Bătălii canonice și schimbarea paradigmatelor culturale”* (2016), *Annales Universitatis Apulensis* (2016), *Istoria culturii și a civilizației: Identitate și interculturalitate în Europa* (2016), *Debates on Globalization. Approaching National Identity through Intercultural Dialogue* (2015), *Communication interculturelle et littérature: “Formes de l’opposition culturelle et représentations identitaires dans l’Europe des totalitarismes”* (2015), *Identities in Metamorphosis. Literature, Discourse and Multicultural Dialogue* (2014), dar și cu articole în alte publicații de specialitate.

“Ca în cazul oricăror scriitori al căror debut se face în perioade de tranziție, există și în cazul prozatorilor care debutează în anii '60 o căutare a formulei personale, o încercare de a armoniza propria conștiință cu cerințele epocii. Nu e de mirare că textele de debut nu sunt unitare nici ca valoare, nici ca tematică. Se încearcă găsirea unui nou filon de exploatat care să se desprindă de proletcultismul programatic și, în consecință, se descoperă soluția evaziunii, în trecutul apropiat, ce are în centru al Doilea Război Mondial, destul de proaspăt în memoria colectivă, sau în spațiul mitic ori fantastic.

Pornind de la aceste premise, studiul Gabrielei Ciobanu, „Structuri mitice și simbolice în proza scurtă a scriitorilor șazeciști” (o teză de doctorat realizată sub îndrumarea doamnei prof. univ. dr. Doinița Milea), se oprește asupra unor aspecte tematice și de viziune care sunt definitorii pentru proza scurtă a generației '60. Așa cum remarcă și autoarea, mult timp proza scurtă a fost privită doar ca un exercițiu pregătit pentru roman, fără să i se acorde dreptul de ființare în prim-planul istoriei literare. Este interesant și decupajul pe care autoarea îl realizează în interiorul acestei generații. Propunând o analiză predominant mitic-arhetipală, selectează autori care, conștient sau nu, reflectă, în textele lor, niște tipare mitice ancestrale. De aceea pune în relație proza scurtă a lui Fănuș Neagu, Ștefan Bănuțescu, George Bălăiță, Sorin Titel D.R. Popescu și Nicolae Breban. ”

Cristina Ciobanu

